

بنه ماکانی پیکهاتهی رۆمان له نیوان تازه گهری و لاسا یکردنه و هدا

عەلی لفته سعید
و / محەمەد کەساس
(سلیمانی)

خوێندنه وهی به لای خۆیدا راکیشی و بتوانیت له مه بهست و مانا و ناوه رۆک بگات و له هیللی فهلسه فی رۆمانه که شاره زابیت، نهک بۆ کات کوشتن و پرکردنه وهی بۆشایی بیت، له بهر ئه وهی رۆمان به پیتی پیناسه که ی که له کتیبی (پیشهی رۆمان) دا هاتوه ده لیت: رۆمان هونه ری په خشانای خه یالییه، یان گێرانه وهیه به شیوهیه کی درێژی دیاریکراو که وینه ی که سایه تیبیه کان و هه لسه که وتیان له پروانگه ی واقیعی ژبانی رابردوو، یان ئیستا له شیوه ی گریدا به رجه سته بکات که جوړیک له ئالۆزی له خو بگری، لیره وه پرسباریک دپته گۆرئ، ئه ویش ئه وهیه ئایا جیاوازی چیه له نیوان بنه ماکانی پیکهیتانی دوو رۆمان له رووی ئیلهام و رۆحه وه یان جه وه هری پیناسه له لایه ک و ئه وهی خوینه ریش ده یه ویت له لایه کی دیکه وه، ئه و بنه ما جیاوازه له چیدان؟

وه لامدانه وهی ئه م پرسیاره وامان لیده کات به وردی و هیمنی چاوێک به بهرنامه که ماندا بگریه نه وه، ده بینین بنه ماکانی گێرانه وه له رۆماندا یان گواسته نه وهی پیکهیتنه ره کانی رۆمان، ده کريت یه کبن، به لام له رووی شوین و کات و که سایه تیبیه کان و وینه کان و مملانیکان و گفتوگۆ و جوړی شی کردنه وهی ئه و رووداو و به سه رهاتانه ی له ناوه رۆکی رۆمانه که دا ههن، ده کترین جیاوازی و بهش بهش کرابن بۆ ئه وهی خوینه ره به جیهان بینی نووسه ر و رۆمانه که و هیلله فهلسه فییه که ی ئاشنا بیت، که واته جیاوازییه کان له کویدان، له نیوان ئه وهی که (رۆمان تووره که یه کی فودراوه و هه موو شتیکی له خو ده گریت) و (رۆمان هیچ یاسایه کی نییه و ریزه ندی لۆژیکی له خو ناگریت)؟، پرسیاره که ئاراسته ی خوینه ره کراوه و وه لامه که ش که به دوایدا ده گه ریت ئه وهیه: که تازه گه ری له لای رۆمان جیاوازه له و تازه گه رییه ی له لای ره خنه گران هه یه که چه مکی تازه گه ربیان (مۆدیرن) په ره پیدای بۆ (بۆست مؤدیرن) به ده رپرینیک که به شه کانی دیاری ناکات، له بهر ئه وهی روونکردنه وه و تازه کردنه وه هه ردووکیان گه وره ترین کیشه ی (مۆدیرنیسته) ن و هه ردووکیان پیکه وه له سه ر دوو هیللی هاوته رب گه شه ده کهن له نیوان سه رده می (کتیب) و سه رده می (خوینه ره)

له باره ی رۆمان و تراوه (رۆمان تووره که یه کی فودراوه هه موو شتیکی له خو ده گریت)، له بهر ئه وهی رۆمان ده توانی هه موو جوړه رووداوێک، کاریگه رییه ک، لیکۆلینه وه ک له خو بگریت، جگه له وه هه موو جوړه مملانییه کی تیدایه و له ریتی گێرانه وه وه ده خرینه روو، سه باره ت به رۆمانی نویش و تراوه (هیچ یاسایه کی نییه و ده رگا و په نجه ره کانی کراوه بۆ هه موو جوړه رووداو و مملانییه ک که نووسه ری رۆمان پیتی باش بیت) واته به و شیوه یه ی نووسه ر ده یه ویت، ده توانیت ریزه ندی رووداو و مملانیکان بکات.

که واته: رۆمان توانای له خو گرتنی هه موو ئه و رووداو و بابه تانه ی هه یه که به ناخ و میشکی نووسه ردا گوژه ره ده کهن، بۆ به ره مه هیتان یان دارشتنی رۆمان به شیوازیکی که سه رنجی خوینه ره و وزه و توانای

که ههردوو کیشیان له یهک زهمه ندا دهژین، له بهر ئهوه دهبینین سهردهمی پیتشوو بۆ خوینهر، واته (سهردهمی نووسین) هه میشه له ژیر کاربگه ری و شیکردنه وهی بهرده و امدا بووه به گوروتین و هیزیک که چهندان هیندهی سهردهمی (خوینهر) بووه که هاوکات (سهردهمی نووسین) یش بووه، له بهر ئهوه چه مکی تازه گه ری که ره خه گران باسی دهکهن، چه مکیکی ره خه ئامیز یان هزریبه و بۆ ده ربا زکردنی ئینسانه له ئه ندیشه کانی و رزگار کردنیه تی له کوژ و پتوه نده کان و شیکردنه وهی بۆ گهردوون شیکردنه وهیه کی هۆشمه ندانهی هوشیار و به ئاگابیت، ئه مهش ئامانجیککی بنه ره تیبه و دوو ئاراسته ی جیاوازی و ناگه نه ئه نجام ئه گه ر ئینسان پتوه ندیبه ناوه کی و دهره کیبه کانی به رابردووه نه پچرئ و گرنگی نه دات به ساته هه نوو که یبه راگوزهریبه کان، واته به ئه زمونه ئینسانیه کانی ئیستا و داها توو.

له تیروانین بۆ ئه م چه مکه و گرتدانی به به ره مه هینانی رۆمان به و پیتاسه یه ی پیتشوو و پوخته کردنی واتا و مانا ئه وه ده گه یه نیت که بنه مایه کی جیکری هه یه بۆ به ره مه هینانی رۆمان، له تیروانینیککی دیکه دا بۆ ئه م چه مکه ده بینین بانگه شه ی جیکر نه بوونی مانا و ناوه رۆک و ساده یی فۆرم ده کات، لیره وه ده پرسین، ئایا رۆمانی نوئ له گه ل ئه م بۆچوون و تیروانینه یه کانگیر ده بیته وه، به وهی که رۆمانی مۆدیرنه، یان سه ر به رۆمانی تازه یه که گرنگی نادات به قوولبوونه وه و جیکر نه بوونی مانا که له بنه ره تدا رۆمانی له سه ر پیکهاتوه؟!؟

له سه ره تادا، ئه م رۆمانه که پیتشتر نووسه ره که ی نووسیویه تی و دا پر شتووه خوازیار بووه شیوه ی دا پر شتنه که له گه ل ئه م بۆچوونه یه کانگیر بیته وه، یان له گه ل بۆچوونی دووه مدا یه کانگیر بیته وه که هه ندیکیان له سه ر شیوه ی ته قلیدی یان کلاسیکی دا یان پر شتووه که ده چیتته خانه ی فه رامۆشکردنه وه، له بهر ئه وهی وشه سواوه زۆر به کارهاتووه کان تیایدا به کارهیتراونه ته وه، ئه مهش پرۆسه یه که رۆمانی تیدا زینده به چال ده کری، چونکه خوینهر نا ئومید ده کات له رتی بابه ت و مه به ست و ئامانجه وه، له بهر ئه وهی چه مکی خوینهر له وه تینا په ریت که تازه گه ری به یاریکردن له فۆرم و قوورخکردنی تیکچوونی ریزبه ندی ژیربیژی دا برئ، ههروه کو ئه وهی له رۆمانه کانی سهردهمی پیتشوودا هه بووه، ئه گه ر رۆمانه کانی سه ره تا وه ر بگرن ده بینین بۆ ئه وه نووسراون پیتداویستیبه بنه ره ته کانی (خود) جیبه جی بکات، ئه گه ر سه یری قوونای دوا ی ئه ویش بکه یین رۆمانی نویتر ده بینین. له سه رده م و میترووی دوا ی سه ره له دانی رۆمان

و له دا یکیوونی رۆمان، رۆمانی نوئ هاته کا به وه، ئه وه ی ئیستا پتی دهوترئ (میتار رۆمان) له بهر ئه وهی به ئاسانی هاته بوون و هۆکاره کانی ئه زموون و لادانه کۆمه لایه تیبه کانی له خوگرتبوو بۆ ئه وهی ئاستی رۆمان بهرز بکاته وه و له قوونای جیبه جی کردنی پیتداویستیبه کانی (خود) وه بگوتیریته وه بۆ قوونای سوود وه رگرتن، یان سوود وه رگرتن و دواتر به رزبوونه وهی بۆ ئاستی کۆمه لایه تی چینه یه تی و پهروه ده یی، تاگه یشتن به قوونای پوخته کردن و بژارکردنی هیللی فه لسه فی و سه رقاله کردنی ئه قل به هینانه ئارای تیرامانیککی نوئ که دواتر دا هینانی لی هاته به ره م، ههروه کو (ناتالی ساروت) ده لیت: هه ر شتییک دهوترئ له واقعیکی زیندوو وه رده گیرئ، به لام دووره له تیرامانی خوینهر وه.

ئه و جیاوازیبانه ی نووسه ر ده یانبینی بۆ ئه وه ی رۆمانه که ی تازه گه ری له خو بگری، له چوارچیه ی بنه ما سه ره کیبه کانی پیکهاته ی رۆمان تینا په ریت، لیره وه بۆمان دهره که وه پت که کرداری دروستکردن و دا پر شتنی رۆمان یه کیکه له بنه ما سه ره کیبه کانی گه شه سه ندن و به رزبوونه وهی ئاستی رۆمان، ئه مهش نووسه ر وه کو به رده بازییک به کاری دینئ، له بهر ئه وهی ئه و ریتگه یه ی ده چیتته وه سه ر سه رقاله کردنی هۆشمه ندیبه که له رتی ده قیکی نووسراوه وه ته عبیری لیده کریت و به ئیلهام وه رگرتن له رۆحی سه ره رده م داده پر شتریت و شیکردنه وه که شه ی شیکردنه وه یه کی هۆشمه ندانه و به سوود ده بیت له ئه زموونی مرۆقایه تی، هه موو ئه وانه شیاون له بهر ئه وهی خوینهر و لیده کات سه ره له نوئ به شداری له دووباره نووسیینه وهی رۆماندا بکات ههروه کو ره خه گران ده لپن له چه مکی وه رگر یان خوینهر دا.

راستتر وایه بلپین، خوینهر له مه به ست و ناوه رۆک و مانای ئه و کاره بکات که نووسه ر ده یه ویت، هه تا مه به سته په رشوبلاوه کانیش، له بهر ئه وهی ئه و په رت بوون و بلاویبه هاندر ده بیت بۆ پرۆسه ی دا هینان و کاره که ش پانتایی و رووبه ریککی فراوان له (بیرکردنه وه و گفتوگۆ و شیکردنه وه) له خو ده گرتت، بۆ ئه وهی بگاته مه به ست و مانا په نه هانه کانی نووسه ر دوور له هه موو ئه و ده سته واژانه ی ره خه گران به کاریان دینن.

سه رچاوه:

رۆژنامه ی الصباح ژماره (٤٩٢)، رۆژی (٦) ی نازاری (٢٠٠٥).